

frikalla oss, att antyda, hvarföre vi ingått i ett företag, för hvars snara undergång allt talade. Ty det medför alltid en förlust för framtiden, att misslyckade försök gjort så väl skriftställare som allmänheten mistrogna mot nya företag i samma eller liknande syftning.

Men underlåtenhet att våga företaget kan åter hafva ett menligare inflytande. Det ger nemligen ett likaså nedslående exempel för framtiden, att af motgångar, som för den periodiska pressen äro allmänna, låta ett sträfvande nedslås. Och för att icke tala i gåtor: då tidningen Saima upphörde, ansåg undertecknad det för pligt, att icke afstå från försöket att medverka för landets periodiska litteraturs höjande till någon betydelse för den nationela bildningen. Genom Kallavesis utgifvande 1846 var början gjord att bilda en öfvergång från de allmänna sociala frågornas afhandlande till den litterära bildningens. Och det var, för att fortsätta denna ringa början, undertecknad anlitade D:r Lönnrots biträde, hvilken äfven lika benäget framstod såsom detta blads utgifvare, som han skänkt detsamma sitt fortfarande deltagande genom talrika bidrag till dess innehåll. Läsaren inser, att denna offentliga förklaring äfven af nyssnämnda förhållande är påkallad, då bladets mindre framgång, i hvad denna berott af dess egen halt, bör tillräknas endast undertecknad.

Härmed är äfven det hufvudsakliga anfördt. Vi hoppas dock, att med denna årgångs slut den läsare, som billigt afser förhållandena, skall i bladets båda årgångar, jemte Kallavesi 1846, finna en icke helt och hållet förkastlig sammanställning af de frågor, som utgöra drifkraften i samtidens litterära bemödanden, samt en för deras uppfattande behöflig hänvisning till det sammanhang, de ega med näst förflutna stadier af den allmänt menskliga bildningen. Så mycket möjligt är, skola vi fortfarande använda den sålunda vunna insigt för en osminkad uppfattning af den Finskt nationela bildningens ståndpunkt. Resultaterna af denna pröfning måste, såsom de varit, blifva nedslående för nationalfåfängan; ja sjelfva tillvaron af denna fåfänga, der man knappt ännu kan tala om en nationalandans tillvaro, ger redan skäl nog att vänta en sådan utgång af pröfningen. Men det är blott ur skärselden af en sådan sjelfpröfning någon kraftigare och varaktigare impuls för den nationela bildningen kan framgå.

J. V. S.

40 10 UTLÄNDSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 1, januari 1848

ALLGEMEINE LITTERATURGESCHICHTE VON THEODOR MUNDT. 1-3 TH. BERLIN 1846. (4 TH.)

HISTORIA ÖFVER SAMTIDENS LITTERATUR, FÖRELÄSN. AF THEODOR MUNDT. ÖFVERSÄTTNING AF C. I. LENSTRÖM. 2 DD. STHLM. 1844. (3. RDLR B:CO).

Utan all beläsenhet kan en allmän historisk framställning af menskliga bildningens fortgång icke rätt uppfattas. Men för den, som känner några litteraturens alster från dess särskilda perioder, som likaså eger någon kunskap om de särskilda nationernas och staternas öden, för honom kan det icke gifvas någon mera tilldragande och lärorik forskning, än den, som sysselsätter sig med att sammanbinda å ena sidan den politiska historiens, å den andra vetandets och sedernas alla utmärkande företeelser till en enda oafbruten kedja af orsaker och

verkningar. Till och med vid de mest inskränkta förstudier i dessa ämnen kan en väl affattad historie öfver menskliga kulturens framsteg verka väckande och lifvande. Såsom man vid läsningen af en resebeskrifning i hvarje stund rådfrågar kartan, så kan man äfven läsa en kulturhistorie, uppmärksam på dess hänvisningar till krönikans särskilda data.

För de kristna folken har historien en ny, af forntiden okänd betydelse. För den sistnämnda gällde det endast en nations, en stats öden; för oss är det fråga om nationers och staters betydelse i mensklighetens allmänna utveckling.

Men just i denna punkt delar sig den historiska betraktelsen. Fortgår menskliga kulturen till det ständigt förutsatta, ständigt framåtryckta mål, som man kallar fullkomlighet? Eller hafva de rätt, som förmena, att menskliga kulturens historie är skildringen af ett oförändradt, kanske tillvexande mensklighetens elände? – Man kan icke mera säga, att dessa båda åsikter dela världen. Men det är att uttala det innersta motivet för samtidens historie, att förklara den förstnämnda åsikten för samtidens gällande öfvertygelse. Ifrån den, såsom deras gemensama rot, utgå alla dessa samtida sträfvanden, hvilka man med ett namn kan sammanfatta i fordran på allmän menniskorätt. Ty den uttalar mensklighetens rätt till en tillvaro såsom sådan, dess rätt att inom sig, på denna jord hafva ett mål, menniskans rätt att såsom sådan, i denna förening af ande och materie, hafva en bestämmelse.

Den motsatta åsikten saknar icke bekännare. Men den beherrsakar icke mera den menskliga kulturen. Den agerar som en motståndskraft, hvilken dag för dag förlorar i verksamhet, emedan sjelfva denna öfvertygelse är slapp och vacklande. Endast i enstaka företeelser, såsom i Pietismen, uppflamar den ännu, men utan förmåga att verksamt ingripa i lifvet.

Med de båda olika öfvertygelserna följer också en olika pligtlära. Den förra bjuder uppoffring för menskligheten, individens för det allmänna öfverhufvud. Den sednare sätter individens lycksalighet öfver allt annat. I detta hänseende är Pietisten ingalunda ensam. Men han är deruti dessa materiela egoisters like, för hvilka egen vinning, egen njutning utgör lifvets enda mål. Båda, den andliga och den materiela lycksalighetssökaren, låta sig icke störas i sin sällhet af medvetandet om millioners, ja hundra tusental millioners undergång och qual. Så tror äfven Pietisten, att blott några få utvalda skola dela hans lycka; men denna tro rubbar icke hans egen salighet.

Predika för menniskan sällheten af egennyttans beräkningar, och hon skall ledas af denna predikan ju mera rå och obildad hon är; ty det tillhör menniskans djuriska natur, att i första rummet sörja för egen sällhet. Islamismens bekännare äro de ifrigaste pietister, historien känner. De förhålla sig till lifvets goda ligkiltigare, bära dess vedervärdigheter undergifnare, än mängden af kristendomens bekännare. Fastor och kontrakter, böner och barmhertighetsverk, allt fullgöra de med samma nit. Profetens sköna paradiset är dem härtill en mäktig lockelse. Men deras historie står stilla. Deras håg är icke för detta lif. De veta redan allt, hvad dem göres behof. Alkoran är dem nog, och hvad derutöfver är, det är af ondo. Deras verksamhet afser icke något blifvande för denna jord; hvarje handling har värde blott såsom en förtjenst för det tillkommande. Mosaismen lärde belöningar i denna värld; men hade derigenom mindre kraft att eröfra sinnena, än Islamismen. Äfven i Asiens öfriga religioner återfinnes denna lära, att menniskan bör uppoffra för att vinna; och man ser Hinduen med en

10

20

30

40

50

martyrs glädje kasta sig att krossas af hjulen på gudabelätets vagn. Öfverallt finnes denna religionens utsida. Men öfverallt har också människans ädlare natur genombrutit detta skäl och sträfvat att göra fullkommandet, sjelfva vetandet om sanningen och det godas utöfvande till den högta lycksalighet.

Men der ännu den nämnda åsigten råder, der fasthåller den människan vid en rå sjelftillräcklighet och är fientlig mot all kultur. Ty såsom Islamismen behöfver den icke annat, än hvad den eger, föreskrifter för den yttre gudstjensten och salighetsöfningen. Allt öfrigt gör icke den kommande saligheten större eller lättare att ernå – tvärtom leder 10 verlden från salighetens väg. Noga taget, är för en sådan läras bekännare hela den öfriga menskligheten fullkomligt obehöflig. Samhällsordningen gör honom icke salig, staten icke, familjen icke. Ett exemplar af bibeln t. ex. och en moder, som föder honom till lifvet och lärer honom innanläsning – det är allt, hvad han behöfver. Utan minsta mehn för honom, kan äfven denna kärleksfulla moder sedan vandra med sina fäder till förderfvet, lemnande honom ensam på den jord, som han anser förbannad, men som likväl för honom utgör ett trappsteg till himmelriket.

Vår målning är icke en fantasins lek; den är tecknad efter naturen. Den är icke i något afseende en lek – den skall antyda, att mensklighet och verldshistorie i sjelfva verket äro likgiltiga ting för egoisten, den fromme som den ogudaktige. Är icke allt detta: statslif, nationalanda, familjelifvet, vetenskap, konst, industri nödigt för människans lycksalighet, så är det icke nödigt alls. Eger hon en bestämmelse, oberoende af alla jordiskt menskliga förhållanden, så är hela mensklighetens årtusenden långa sträfvande, nationers stigande och fall, individernas blod och tårar likasom deras fröjder och förhoppningar – allt en tom, fänig lek, ett skuggspel, att för tidsfördrifs skuld åses och förglömmas. 30 Mensklighetens utveckling och fullkomnande är då ett betydelselöst ord.

Man kan således icke gå till verldshistoriens studium, utan att tro på densamma, såsom i dess helhet en gudomlig uppenbarelse, en uppenbarelse af »Guds råd om människans salighet.» Ser man i den icke mensklighetens utveckling enligt en gudomlig verldsplan, så ser man deri intet. Redan denna tro, denna öfvertygelse är en salighet, som väl förtjenar att icke bortbytas mot någon annan; såsom äfven en tänkande betraktelse af menskliga bildningens historie är den mest glädjande sysselsättning, lifvet eger. Likasom alla naturvetenskaper vinna sitt största intresse genom att koncentreras i Kosmologin, vetenskapen om 40 verldens upphof och bestånd, så förena sig såväl dessa som de spekulativa vetenskaperna, för att utreda människoslågtets upphof och andliga tillväxt. Till naturdyrkans tanklösa häpnad nedtryckes människoanden af verldsbyggnadens åskådande; men med verldshistorien vaknar hos henne föreställningen om en sanningens och det rättas segrande makt, hvars budskap och tjenare äro dessa sträfvande och försvinnande, men af samma medvetande in i döden uppehållna slägten.

Älska Gud öfver allting; din Nästa som dig sjelf. Detta bud ger 50 kristendomen såsom tänkandets och lefvernets lag; samma bud utgör dess råd till salighet. Att älska Gud, är att sträfvat till fullkomlighet; att älska nästan, är att arbeta på medmänniskors fullkomnande. Äfven detta bud är strängt taget gemensamt för alla religioner, ehuru begreppet om både Gud och nästan gör dess användning så olika. Äfvenså är i all religion sinnets förödmjukande ett medel att komma till

denna tankens och lefvernets förädling. Offer, fastor, bön o. s. v. uttrycka alla detta människans behof af försoning, af sinnets renande och tillförsigt till en högre andes ledning. Kristendomen ensam sätter i stället för den yttre öfningen endast den inre ångern. Om nästan lærer den, att hvarje människa har anspråk på detta namn, upphäfvande hedendomens, Islamismens och Judendomens inskränkning af detsamma till vissa nationer, kaster, samhällsklasser, ja till ett bestämdt kön. Sjelfva Gudomsbegreppet har i kristendomen vunnit denna utveckling, att Gud är kärleken, inför hvilken alla människor äro jemlika, den fullkomlighetens ande, som i hvarje menniskoande vill taga sin boning och vara honom kraften till sanningens kunskap och det rättas utöfning. 10

Så har först med kristendomen den historiska betraktelsen kunnat omfatta hela släktets fullkomnande och förädling. Denna uppfattning har bragt sammanhang i historien och allt mer och mer underordnat så väl den politiska som litterära historien under det allmänna begreppet om en menskliga kulturens historie. Ifrån denna underordnade ställning kan också religionshistorien minst af alla historiens grenar undantagas. Ty det kan icke förnekas, att ju de religiösa föreställningarne genom hedendom, judendom och kristendom fortfarande blifvit förändligade och förädlade. Äfven de, som blott i de tvenne sistnämnda se en gudomlig uppenbarelse, måste erkänna, att väl Guds verldsplan fordrat dessa tvenne gradationer, emedan Judendomen eljest varit en onyttig mellanlänk. 20

Och samma betraktelsesätt kan på samma grund utsträckas till hedendomen; då väl ingen vill mena, att Försynen af en nyck låtit kristendomens sanningar blifva förborgade i fyra årtusenden. Lika nedsättande för Gudomsbegreppet vore det åter, att på andra sidan vilja afsluta den religiösa utvecklingen med kristna uppenbarelsen. Ty endast det högsta godtycke skulle då råda i mensklighetens historie under den kristna tidräkningen; emedan dessa otaliga millioners utom kristendomen lif och död, under en ännu obestämd tidslängd, då vore en godtycklig lek. Det är väl svårt att inse, hvarföre t. ex. Islamismen skulle vinna flera anhängare, än den vid dess uppträdande redan utbredda, fullkomligare kristna läran. Men betraktar man äfven den förra som en nödvändig öfvergångspunkt, så måste man tro, att antingen en ny renare lära ur den skall utvecklas, eller att densamma skall besegras af kristendomen i en renare form, till hvars utveckling den äfven sjelf bidragit. Ingen i historien kunnig betviflar, att de invandrande Germaniska stammarnes friare samhällsförfattning och högre ställda familjelif, samt härmed sammanhängande tänkesätt och seder, gjorde deras sinnen öppnare för kristendomens mottagande, medan Orientens despotism både i stat och familj hindrade den andliga frihetens och jemlikhetens religion att öfver de Asiatiska folken vinna någon makt. Mer och mer upplöser sig nu denna despotism bland Islams bekännare och med den sjelfva religionsläran, öfverhufvud hindren för deras högre andliga utveckling. 30 40

I sjelfva verket måste man medgifva, att kristendomens allmänna verkan varit människans befrielse: från tvånget af klimat, geografiskt läge, nationalitet till allmänt mensklig bildning, från den borgerliga träldomen till personlig frihet, från det viljelösa underordnandet under gifna statsändamål till statens fria ordnande enligt civilisationens, från beroendet af kaster, stånd, privilegier till medborgerlig jemlikhet inför lagen, från tvånget i familjen till ett familjelif af fri böjelse, kärlekens samhällighet, från andlig trälldom till samvetsfrihet och fri forskning, 50

från den traditionela sedens tvång till fri, endast af begreppet om sann mensklighet beroende sedlighet. Och likväl kan man icke neka, att den antika hedendomens vetande medverkat till denna förändring.

Då den Grekiska och Romerska samhällsbildningen upplöstes, hade densamma såsom verldsåsigt förlorat tron på sig sjelf. Dess gudalära, dess samhällslära, dess vetenskap öfverhufvud hade gått under för en allmän skepsis. Ingen trodde mera på dess gudar; dess republikanism hade ändat i det godtyckligaste envælde hos statsstyrelsen, den mest slafviska undergifvenhet och egoistiskt njutningsbegär hos de styrda; dess filosofi hade blifvit en sofistisk konstfärdighet, och dess poesi slutligen en lek för rhetorer och grammatici – tron på sanningens makt hade försvunnit ur den förra, tron på idealet och den högre ingifvelsen ur den sednare.

Så uppträdde kristendomen i den allmänna upplösningen. Enligt sin princip ersatte den denna förgångna objektiva värld genom en tro, som förflyttade allt i subjektets inre. Stat, familj, allmäntgällande vetenskap var för densamma något likgiltigt, ja fattades till och med såsom fientligt mot människans sanna bestämmelse. En högsta samhällsmakt tolererades; familjelifvet undflyddes eller medgafs blott de svaga – för svaghetens skuld; verldsvetandet fördömdes. Endast tron på en högre värld uppöfver allt detta, på en helig verldsordning utom den sonderfallna syndfulla, skulle gifva äfven människans jordiska lif dess hållpunkt. Men detta subjektiva innehåll gestaltade sig snart, såsom all teori, till en yttre objektiv ordning. Ju mindre nu denna i den kristna öfvertygelsen bort ega ett stöd, såsom enligt dess lära likaså verdslig, likgiltig ja syndfull, som hvarje annan samhällsorganisation, desto mera godtycklig blef dess inrättning. För densamma fanns ingen fast grund, förrän den djerft tillagnade sig samma helighet, som tillkom läran, satte sig såsom gudomlig institution i lärans och den inre öfvertygelsens stad och ställe. Kyrkan och påfveväldet förde så människornas tro och lefverne i ledband.

Egentligen uppstod dock härmed äfven tron på ett Guds rike i denna världen, hvilken tro alltsedan arbetat sig fram till större erkännande och, omfattande *alla* menskliga förhållanden, nu utgör samtidens styrande tanke. De trognas samfund bildade detsamma icke blott i inre tro och öfvertygelse, utan äfven i den gifna yttre formen, i den enda saliggörande kyrkan. Detta rike hade sin betydelse och sitt berättigande såsom en afbild och afglans af det herrlighetens öfversinnliga rike, till hvilket det erbjöd den enda rätta vägen. Det egentliga samhällslifvet i staten, i kommunen, i familjen befann sig derunder utom denna helighållna krets, hade på sin höjd betydelsen af ett verldsligt medel för kyrkans ändamål. Den öfvertygelse, hvarpå hela denna byggnad hvilade, var så mycket starkare och innerligare, än den antika verldsåskådningens patriotism, som dess föremål var upphöjdt öfver den sednares. Dess sedlighet bestod i allmänt menskliga dygders utöfning. Arbete för det andliga riket och dess jordiska uppenbarelse, kyrkan, allmän människokärlek, de svagas och förtrycktas ridderliga värnande o. s. v. utgjorde dess dygder. Patriotism, laglydnad, familjebandets helgd deremot kunde vara och icke vara, allteftersom de öfverenstämede med kyrkans ändamål eller icke. Uppror, lagbrott, familjens öfvergifvande allt detta kunde vid sina tillfällen gälla som förtjenst inför Gud. Ja att helt och hållet fly alla dessa band, utgjorde, såsom bekant, den högsta dygd. Man vet, huru småningom det jordiska gudsriket, kyrkan, trädde i det himmelskas stad och ställe, och huru öfvermåttat af dess missbruk framkallade reformationen.

Likaså känt är, att reformationen kraftigt förbereddes af den antika vetenskapens återuppträdande. Under påfvedömet innehade vetenskapen samma ställning, som samhällslifvet öfverhufvud. Filosofin var »teologins piga.» Verldsvetandet tolererades, så vidt det tjenade kyrkan. Men studium af Greklands och Roms författare lärde nu de forskande känna en vetenskap, som icke lät binda sig vid några förutsättningar, utan för hvilken sanningen i sig sjelf var helig nog, att helga hvarje sträfvande till insigt. Man vann nu vidare kunskap om ett samhällslif, i hvilket patriotismen var den högsta dygd, den, som främst gaf anspråk på erkännande af gudar och menniskor. Och huru skulle icke inflytandet af detta studium jemnt tillvexa, då det nu sedan trehundra år tillbaka utgjort grundläggningen för all vetenskaplig bildning? Från den tidigaste barndom sätter man ännu i skolorna dessa hedniska författare i ungdomens händer. Deras läror meddelas ur volymer, medan religionsläran inhemtas ur små kompendier; på de förras inhemtande användes mångdubbelt den tid, som på den sednarens. Frukten häraf har dock icke varit en ny hedendom. Dess inflytande kan enklast fattas under de tvenne nyssnämnda synpunkterna: att fri forskning, vetandets oberoende af några på förhand utstakade gränser, blifvit dagens lösen, samt att samhällslifvets alla former nu erkännas för berättigade, för lika heliga institutioner som kyrkan. I båda hänseenden innehåller detta vida mer, än hvad den antika hedendomen kände och erkände.

Hos de gamle stod det vetenskapliga vetandet helt och hållet utom folktron. Det berörde aldrig denna, ehuru det i sjelfva verket oftast bekände läror, som stodo i strid med densamma. Likaså ofruktbara voro dessa läror oftast för samhällsordningen. De tillhörde blott Skolan och stadnade inom dess område; likasom de bildades religiösa bekännelse omsorgsfullt höljdes inom mysterierna. Kristendomen deremot kan icke erkänna denna åtskilnad mellan en sanning för de andligt eller materielt rika, en annan sanning för de fattiga¹. Genom sin läras art ingriper den också i hvarje vetandets gren; och ingen vetenskap kan numera afvisa undersökningen af dess förhållande till religionsläran. I de kristna staterna måste derföre den fria forskningen vinna en vida större utsträckning och öfva ett starkare inflytande. Intet vetenskapligt framsteg kan numera ske, utan att det inverkar på hela vetandets system, intet utan att dess verkningar sträcka sig till hela samhällsordningen och till alla samhällsklasser. Ty kristendomen ställer lära och lefverne i det innerligaste sammanhang; äfvensom den å andra sidan, såsom allmän verldsreligion, förenar nation med nation, den ena klassen i samhället med den andra. Mer och mer har derföre så väl vetenskapen som samhällsmedvetandet genomträngt de kristna folken, och den förstnämnda å sin sida såsom nationallitteratur utgått ur detta folkets allmänna medvetande.

Vi hafva förut yttrat vår tanke, att detta hedendomens upptagande och förädlande i kristendomen, den antika bildningens i den kristna, kan betraktas såsom den mest storartade företeelse af den objektiva försoning, hvilken genomgår verldshistorien. Äfven för det enfaldigt fromma sinnet är den uppfattning icke fremmande, att det onda, som sker, af Försynen vändes till godt, i verldsordningen blir medel för det godas främjande. Så försonas det onda objektivt, i handlingens verld. Så förädlas äfven hvarje föregående lägre bildningsform genom att

¹ Det var en liknande rigtning i den Sokratiske filosofin, som föranledt dess närmare förhållande till kristendomen och – dess stiftares undergång.

upptagas i en efterföljande högre.

I denna mening kan man äfven uppfatta förhållandet mellan världshistoriens trenne hufvudperioder. Den antika, Grekiska och Romerska världen frambragte i det yttre fulländade gestalter: en harmoniskt utbildad samhällsordning och samhällsred, en till formen afslutad vetenskap, en konst, hvilken likaså egde en alltsedan icke uppnådd formfulländning. Men allt detta uppbars icke af den inre anda, det medvetande om människans andliga gemenskap med Gudomen, d. ä. medvetandet om menniskoandens öfversinnliga väsende, hvilket först med kristendomen uppstod. Till medeltidens slut utvecklade sig detta medvetande till ett system af läror, hvilka genomträngde olika nationer och samhällsklasser; och kyrkan, såsom den yttre institution, i hvilken dessa läror förverkligades, sammanhöll de skilda nationaliteterna i en samhällighet. Men detta yttre samband bevisade sjelf sin ytlighet, genom att småningom monopolisera sjelfva läran till förmon för presterskapet, att sålunda motarbete kristendomens egen tendens till en allmänt mensklig kultur. Då inträdde den antika bildningen i kristendomen och tillegnade staten, familjen, vetenskap och konst deras rätt, att sjelfständigt i sig upptaga och utveckla den allmänt kristliga andan.

Att vilja konstruera ett samhällslif, en vetenskap och konst, oberoende af den religiösa öfvertygelsen, är numera en återgång till den antika hedendomen; att lära ett tros-lif, för hvilket nationalitet, samhällsinrättning, vetenskapen och konsten äro ligkiltiga, är att återvända till medeltiden; men att i alla former för andens verksamhet göra kristendomens anda gällande, att arbeta för ett i dem uppenbaradt »Guds rike på jorden», det är den moderna bildningens utmärkande karakter.

Ungefär denna åsigt är den moderna historieforskningens. Äfven i de skrifter af *Mundt*, som gifvit anledning till ofvanstående framställning, råder öfverhufvud detta betraktelsesätt. Vi hafva i detta blad för 1847 (N:o 2) i korthet berättat hans litterära verksamhet. Denna har på sednaste tid fortfarit i uteslutande litteraturhistorisk rigtning och lemnat ett icke ringa antal ganska värderika arbeten. Utom de här ifrågavarande böra vi bland dem nämna:

Æsthetik. Die Idee der Schönheit u. des Kunstwerks im Lichte unserer Zeit. (pris 1 Th. 15 gr.).

Die Geschichte der Gesellschaft in ihren neueren Entwicklungen und Problemen. (pris 1 Th. 15 gr.).

Geschichte der Alten u. Neuen Litteratur. Vorlesungen von. Fr. von Schlegel. Herausgegeben u. bis auf die neueste Zeit fortgeführt von Th. Mundt. (pris 3 Th. 10 gr.).

Det är tredje bandet af ifrågavarande arbete, äfven med särskild titel: »*Geschichte der Litteratur der Gegenwart.* Vorlesungen von Th. M.» (pris 1 Th. 20 gr.), som här anmäles i Svensk öfversättning. Alla dessa arbeten äro utgifna hos M. Simion i Berlin.

Mundt kan icke sägas vara någon djupsinnig forskare. Hvad han framställer och bedömer, har icke snilletts stämpel och anslår icke med dess kraft. Det händer till och med stundom, att han gör uppenbart förfelade försök att höja sig till en rent filosofisk betraktelse. Men han känner sina föregångare väl, lefver med i den moderna bildningens öfvertygelser och sträfvanden, och han tillämpar denna sin insigt med mycken lätthet i kombination och framställning på de historiska företeelserna. Man träffar sålunda i hans Litteraturhistorie både mer och mindre än i de vanliga lärda notissamlingarne, som bära detta

namn. Mindre historiskt material; mera karakteristiska data och dessa med skicklighet sammanställda till en totalbild af de särskilda tidehvarfven och deras samband med hvarandra.

Uti det här ifrågavarande Tyska arbetet, »Allgemeine Litteraturgeschichte,» afhandlar Förf. utförligare den förkristna tiden, ännu utförligare tiden från reformationen, medan han blott i en kort skildring vidrör Medeltidens förhållande till båda. Så upptages 1:sta bandet af en Inledning, den förkristna tidens och öfverhufvud hedendomens litteratur samt af sistnämnda skildring. Andra bandet omfattar »Reformationsperiodens», och det 3:dje »Revolutionsperiodens» litteratur. Isynnerhet denna sednaste afdelning, den nyaste litteraturen, synes afhandlad med mesta sjelfständighet; och den Svenska öfversättningen kan därför sägas innehålla den mest utmärkta delen af Förf:s framställning.

10

Matematiken, den klassiska filologin, bibliska exegetiken och kyrkliga teologin, äfvensom den stränga juridiken och naturvetenskaperna höra blott i deras allmännaste resultater till denna litteraturhistorie, för hvilken t. o. m. dessa omedelbara teoretiska resultater gälla mindre än deras medelbara inflytande på samhällslifvet och den öfriga litteraturen. Denna utgöres här således förnämligast af filosofi, spekulativ teologi, historie och skön litteratur, d. ä. af hvad man gemenligen sammanfattar under namnet nationallitteratur. Genom denna inskränkning i ans. till materialet har Förf. synnerligast förmått göra byggnaden lätt öfverskådlig.

20

Derigenom har äfven vunnits, att de utmärktaste litterära företeelser och personligheten kunnat skildras utförligare. I flera fall finner man här sålunda de mest intressanta upplysningar, hvilka man förgäfvades skulle söka i mera omfattande arbeten. Hvad man likväl stundom saknar, är en mera speciel undersökning öfver sammanhanget och det ömsesidiga inflytandet mellan de särskilda nationernas litteratur. Så har Författaren likaså litet, som någon af hans föregångare, lyckats närmare förbinda den Italienska litteraturen med den Franska och Tyska; och den långt drifna skepticismen hos Italienarena vid slutet af 15:de seklet står ännu hos honom nog isolerad från de kort derpå följande reformatoriska rörelserna i det öfriga Europa. Likaså oförklaradt blir det, hvarföre en genomgripande reformation i detta land så lätt hämmades, på Pyreneiska halfön åter icke ens visade sig i något reformförsök eller något missnöje med det hierarkiska oket.

30

Hvad Förf. kallar Revolutionens tidehvarf, omfattar icke blott Franska revolutionen utan hela den nyaste tiden från dennas första utbrott. Denna period karakteriseras öfverhufvud af det medvetna sträfvandet hos folken till en sjelfständig nationel utbildning. I vetenskapen visar sig detta sträfvande genom forskningens emancipation från kyrkans och den med densamma (såsom statskyrka) förbundna politikens band; i nationallitteraturen genom tillbakagåendet till medeltidens dikt och folksången och de s. k. Romantiska skolornas uppkomst. Det kan här vara stället att fortsätta den ofvan afbrutna framställningen af denna utveckling.

40

Vanan att se deklamationer mot tidens skepticism, eudemonism, gudlöshet o. s. v. låter det påstående synas ogrundadt, att samtiden verkligen skulle arbeta för ett samhälle enligt med Kristendomens anda. Desto mera glädjande är det att finna, huru äfven så djupt i tidens läror fästade författare, som Mundt, icke förbise denna rigtning eller tveka att erkänna dess berättigande och nödvändighet. För dem,

50

som känna, att Förf. räknats till det Unga Tyskland, kan detta vara en uppmaning att icke obesedt fördöma och förkasta hans arbeten.

På vårt sätt skulle vi antyda nödvändigheten af denna öfvergång i följande:

Medgifver man det inflytande, antikens studium hade på reformationen, och inser, huru detta inflytande ledde till familjelivets, statens, litteraturens emancipation från kyrkan, till erkännandet af dessas sjelfständiga berättigande såsom momenter i en förnuftigt nödvändig verldsordning, så måste man äfven finna, att denna emancipation
 10 ingalunda var fulländad i och med reformationen. Det visar sig tvärtom, att densamma bestämdast uttalade sig i ett land, hvarest den kyrkliga reformationen blef nästan helt och hållet undertryckt, i Frankrike. I England, i Tyskland konsoliderades reformationen i en statskyrka, hvars tvångsmakt, sammanfallande med högsta makten i staten, ännu förmådde nedtrycka den fria forskningen. Till denna fasthet fördes reformationen i England af folket, under strid med enväldet och katolicismen; hvarföre här en friare statsförfattning blef garantien äfven för den reformerade kyrkans bestånd. Likaså voro i
 20 Tyskland furstarne reformationens sakförare, och den furstliga makten blef äfven kyrkans. I Frankrike fortfor deremot genom reformationen undertryckande staten att stå bredvid kyrkan, den förra med en af den sednare oberoende makt, till hvilken staten öfverhufvud vid medeltidens slut och påfvedömet's försvagande hunnit. Vid reformationstiden var den allmänna andan här mindre emanciperad från hierarkin; men de långa inre reformationskrigen visa, att den sednare redan var djupt skakad. Denna emancipation fortgick sedan oafbrutet inom vetandets gebit, medan statens ställning till kyrkan förblef oförändrad. Följden blef den bekanta, att båda, beröfvade hvarandras stöd, föllo för den
 30 skepticism, som från kyrkans makt vände sig mot statens. Hvilken del, den antika bildningen hade i denna omstörtning, kan man redan klarligen finna deraf, att litteraturen var strängt bunden vid de klassiska mönstren, att republiken blef den sjelfgifna statsformen, att förnuft och Romardygd skulle ersätta religiös tro och kristlig sed.

Utbredandet af Frankrikes språk och litteratur icke mindre, än det bifall, hvarmed revolutionen mottogs i Europa, visa nogsamt, huru starkt äfven öfriga nationers bildning var genomdränkt af denna den antika hedendomens anda.

Att kalla den anda, som framkallade deltagandet för Franska revolutionen och dess läror för skepticism, är icke fullt noggrant.
 40 Skeptikern, tviflaren, erkänner icke förnuftets domsrätt, utan förnekar den. Men det karakteristiska för 18:de seklets upplysning och Franska revolutionen var just vädjandet till allmänna förnuftets afgörande. I religionsläran, i staten, i vetenskapen, öfverallt borde auktoriteten förkastas och en ny vetandets och tingens ordning grundläggas blott på förnuftiga grunder. Det är ett stort skådespel detta, att se ett folk, ett tidevarf bortkasta allt, hvad det eger, i fullt förlitande på förnuftets fömåga att åter uppbygga det i sannare och skönare former. Sjelfva detta försök måste man anse såsom spetsen af den antika bildningens inflytande, hvilken äfven nu dref till skapandet af ett samhälle och en
 50 vetenskap utom folktron, öfverhufvud oberoende af människans högre, religiösa vetande. Sålunda afsåg den nya bildningen från all, för de kristna folken gemensam så väl, som från den, för hvarje nation egendomliga traditionela bildningen. Allt detta behöfdes icke för den nya verldsordningen. Man eftersträfvade en abstrakt statsform, gällande för hedning och kristen, för den civiliserade Fransosen och den

halfvilde Sydamerikanen, en abstrakt jemlikhet mellan alla medborgare, utan afseende på bildning, samhällsställning och förmögenhet, såsom man både nästföret och sedan sträfvat till en abstrakt, allmäntgällande form för vetenskap och konst. Allt skulle uppbäras af en lika abstrakt kosmopolitism i tänkesätten, en allmän människokärlek, för hvilken skilnaden mellan stater och nationer borde försvinna. Häri afvek man uppenbart från antiken, hvars statsreligion patriotismen var; och det måste erkännas, att företrädesvis uti denna afvikelse kristendomens anda ännu bemästrade den eljest segrande antika hedendomen.

10

Tvånget, att mot Europas dynastier och kyrkor försvara dessa läror, återförde snart Fransmännen från den lösa kosmopolitismen till den eldigaste patriotism; och det öfvervälde, denna gaf dem, väckte sednare patriotismen hos öfriga nationer. I den inre statsorganisationen skedde snart samma återgång från de abstrakta teorierna till nationela institutioner. Med den väckta patriotismen sökte öfverallt äfven litteraturen en hållpunkt i nationaliteten. Med det allmänna behofvet åter af en traditionel grund och botten vann äfven den religiösa traditionen förnyadt inflytande. Det såg en tid, från 1815 till 1830, ut, som skulle allt i Europa vilja återgå till det goda gamla. Men i detta gamla fanns den gamla jordmonen för reformen, och den framdref nu ur nationalitetens rot nya, fastare skott för den kommande bildningens menskligheten öfverskuggande träd.

20

Det kan vara lärorikt att erinra, huru äfven vi Finnar, fastän ytligt, genomgått denna här antydd bildningskurs. Den s. k. Frihetstiden, från Carl XII:s död, eller rättare från Fredrik's uppstigande på thronen till Gustaf III:s revolution (1720–1772), visade Sverige (och Finland) en Romersk patricial- och senatsregering, med folktribuner sådane som bonden Olof Håkansson, understödjande patriciernas planer, och slutligen sådane som bryggaren Westman, mot dessa understödjande konungens. Under denna period utbildade sig småningom äfven i Sverige en klassisk skola i litteraturen, som genom Svenska Akademin erhöi stämpeln af den enda berättigade. Det lefver också ännu i mannaminne, huru Gustaf III:s tid gällde för fritänkeriets; ehuru man i sjelfva verket finner, att redan tidigare 18:de århundradets lärar fått insteg i Sverige, der de inspirerat äfven så stilla sinnen som skalden Creutz, än mera den antikt tänkande Gyllenborg. Båda dessa hade gjort sin uppfostran vid Universitetet i Åbo. Sednare förenade sig Franska revolutionens grundsatser med de aristokratiskt republikanska sträfvandena, och från 1809 års revolution har äfven i Sverige det demokratiska elementet mer och mer vunnit inflytande. Kort efter denna tid uppstod äfven en historisk och romantisk skola i vitterheten, hvilken redan längesen fullgjort sitt värf att bryta den ytliga klassicitetens herravälde. Ur egen erfarenhet känner väl mången i Finland dessa fritänkande Gustavianer. Mera i glömskan begrafna äro de republikanska lärorna och planerna, som visade sin enda, snart slocknande lifyttring i Anjala förbundets tillgöranden. Deremot hafva de materiela bemödandena från samma tid för industrins upphjelpande utöfvat ett fortfarande inflytande. Minst har dock Finland haft kännning af reaktionen mot adertonde seklets bildning, af den reaktion nemligen, som i Europas civiliserade länder framkallat en nationalliteratur och ett religiöst intresse, oberoende af statskyrkans formela väsende.

30

40

50

Vi hafva redan sagt, att Mundt är mest sjelfständig just i framställningen af dessa rörelser och förhållanden. Serdeles betecknande är det,

att han antager en period af »det religiösa medvetandets återställande» både i Tyskland och Frankrike.

I Tyskland står denna rörelse tillsammans med den Romantiska Skolans uppträdande i litteraturen. Det var från den i litteraturhistorien utomordentliga tid, då Tyskland plötsligt framalstrade ett antal snillen, större än något land i någon tid egt det, och med ens höjde sig till en nationallitteratur, som snart lifvande och ordnande verkade äfven utom Tysklands landamären. Från denna tid hafva äfven namnen Weimar och Jena ett beröm, som sällan tillkommit det inskränkta småstadslifvet. I Weimar lefde Wieland, Herder, Goethe; i Jena, och i förbindelse med detta samlif, Fichte, Schelling, Schiller, F. och A. W. Schlegel, Novalis, W. Humbold, någon tid äfven Hegel och Schleiermacher; på båda ställen dessutom flera utmärkta män af andra ordningen, t. ex. i Weimar Böttiger och Knebel, i Jena Steffens och Ilgen.

Här voro alla de rigtningar representerade, hvilka utmärka öfvergången till den närvarande tidens bildning. Öfverhufvud kan man karakterisera den såsom öfvergång från 18:de seklets materialistiska läror till en idealistisk verldsåsig; denna likväl icke abstrakt, utan erkännande andens närvaro i materien, Guds i världen, sannings i det menkliga vetandet, det rättas i staten.

I Weimar var rigtningen ännu med Wieland och Goethe antik, i vetandet vänd från kristendomen, i lefvernet hyllande en harmonisk jemvigt mellan idealisk lyftning och sinnlighet, i konsten sträfvande till antik formfulländning. Ja Mundt sätter det i sammanhang med Goethes åsikter, att den med honom nära förbundna Knebel öfversatte *Lucretius*, den bekanta Latinska skalden, som i så fulländad form framställer Epikureismen, sträfvandet till andligt och materielt välbefinnande, såsom lifvets högsta uppgift. Huru Wieland var dessa åsikter tillgifven, vet hvar och en, som begagnat hans snillrika öfversättning och kommentarier till Horatius. Hela denna rigtning, var blott så till vida utgången ur den Franska encyklopedismen, att den förutsatte 18:de seklets negativa tendenser, men sjelf i förnäm afslutenhet lemnade stat och kyrka åt sitt öde, endast arbetande på den njutande och producerande individens fulländning. Inom Tyskland hade den stort inflytande, skapade der en konstens religion, hvars bekännare med all makt arbetade sig upp till sköna själar (»Schöne Seelen»). Varnhagen von Enses ryktbara gemål, Rachel, har i sina sjelfbekännelser lemnat den mest slående skildring af denna tidsrigtning. Karakteristiskt öfverenstämmande med denna sjelftillräckliga förnämhet i tendensen är, hvad Mundt anmärker, den omständighet, att dessa Weimarska litteratörer genom adelskap och titlar äfven i det yttre utmärktes såsom litteraturens noblesse.

Ehuru ursprungligen frånvänd från det verkliga lifvet, stod den Romantiska skolan i bestämd opposition till 18:de seklets upplysning. I andens och naturens lif erkände och sökte den en högre uppenbarelse och gick derföre tillbaka till den tid, då folktron lefde i denna sfér af öfvertygelser och i fantasins fördomar. Denna reaktion framkallades utan tvifvel af den tomhet 18:de seklets upplysning födde. Ty då dess förnuft fann motsägelser i allt bestående, i kyrkans lära, i statens inrättning, i familjebandet och barnauppföstran, och med förkastande af allt detta, sådant det bestod, skulle uppföra en ny vetandets och samhällslifvets byggnad, så gjorde sig en allmän sinnets tomhet kännbar, och det på thronen uppsatta förnuftet, det allmänna vettet (*sens commun*), förvirrades på en gång af de stridiga teorierna och de

förfärande resultat af dessa läror, som Franska revolutionen framställde. Tyska filosofin hade ledd af samma impuls redan höjt sig till en ståndpunkt öfver upplysningsfilosofins. Den sednare sökte förgäfvades en Gud, sedan den förkastat historien såsom oförnuft, och äfven gjort naturforskningen gudlös¹; den förra fann Gud såsom det absoluta öfverallt, i naturen och i historien. Detta var den så förkättrade pantheiska verldsåsigten. Närmast hade Schellings »naturfilosofi» ryckt samtiden med sig till den förra delen af detta erkännande, och i sin »identitetsfilosofi» sträfvade han åtminstone att fullända denna lära, i det han förutsatte det absoluta såsom absolut enhet af andens 10
 verld och materiens. Isynnerhet höjde han begreppet om konsten, genom att framställa den såsom den högsta uppenbarelse af denna enhet.

På denna punkt sammanhänge den Romantiska Skolan i Tyskland med Schellings filosofi. I sina produktioner gick den tillbaka dels till medeltiden, tiden för den nu förlorade religiösa tron, dels till folksången, som med en själ lifvat naturen². De båda Schleglarne verkade i denna anda mera genom teori och kritik än genom poetiska produktioner. Isynnerhet A. W. Schlegel sammanlänkade genom antik konst- 20
 åsigt hela denna rigtning med den Goethe'ska skolans. Novali's (Hardenberg), Clemens Brentano, Achim von Arnim, Grefvarne Stolberg m. fl., och främst Tieck utmärkte sig mer eller mindre i denna rigtning. Den framkallade åter den Göthiska byggnadskonsten, Madonna och helgonmåleriet i Münchner och isynnerhet Düsseldorfers målarskolorna. F. Schlegel, Stolbergarne, Brentano, målaren Overbeck o. a. slutade också med att öfvergå till katolska kyrkan. Genom sitt ingående i nationens forntid föranledde åter skolan Forntyskeriet i dikt, t. o. m. sed och drägt, Burschenschafterna och sträfvandena för Tysklands nationela enhet. Sålunda förband sig dess tendens med det 30
 sociala lifvet³ och den närvarande verkligheten, lifvande nationalandan till en reaktion mot 18:de seklets sväfvande kosmopolitism. I denna anda medverkade den äfven för den Romantiska skolans uppkomst i Frankrike, öfvade till och med något inflytande på den sköna litteraturen i England.

Mera omedelbart rigtad på det närvarandes verklighet var Fichte's spekulering och Schillers poësi, ehuru isynnerhet den förre ensidigt idealistiskt utvecklade, hvad som i samhället och historien borde vara. För Fichte var det rätta och staten allt sträfvandes slutpunkt; likasom 40
 äfven Schiller var inspirerad af tron på det rättas framgång och seger. I detta hänseende stodo båda utöfver den Romantiska Skolans tendens, såsom äfven båda uti icke ringa grad verkat för Tysklands

¹ Må man erinra sig Rousseaus protest mot vetenskap och samfundslif, mot hvilka han satte naturlifvet såsom det ädlare och lyckligare. Skulle man också falskt såsom Lalande's citera det bekanta uttrycket: »Jag har sökt Gud genom hela universum, utan att finna honom,» så är detsamma dock betecknande för den tidens naturforskning.

² I Svenska litteraturen är Atterbom Romanticismens mest utmärkta representant. Redan hans »Blommor» kunna gifva ett begrepp om dess art. Men i »Lycksalighetens Ö» återfinnes mera utvecklad dess tendens till det underbara, öfvernaturliga och mystiska både i vetandet och naturen, jemte sidoblickarne på det naturliga, prosaiska närvarande. 50

³ F. Schlegel hade börjat sin bana med en roman, »Lucinda», och Tieck skref ännu 1841 en annan, »Vittoria Accorombona,» i hvilka skrifter hufvudtemat är den fria qvinnan. På denna punkt rörde sig Romanticismen oftare, likasom inläggande en protest mot familjelifvets prosa, hvilken så illa öfverensstämmer med den inbillade riddartidens poetiska qvinnodyrkan.

historiska pånyttfödelse. Schiller har varit och är genom sin entusiasm för folkens önskningsmål ännu ungdomens skald. I samma anda, brinnande för ädel humanitet, skref och verkade Herder. Men medan Schiller ännu utgick från den antika verldsåskådningen och blott i människoanden själf sökte den kraft, som skulle förädla menskligheten, ingick Herder på ett mera positivt sätt på kristendomens läror och hyllade mera medvetet en sinnelagets förädling i dess anda.

På sitt sätt, genom att i natur och historie uppsöka det underbara, hade Romantiken gjort till sin hufvudsats, att »allt är religion.» Den sökte räddning från otron, genom att gå tillbaka till medeltidens underdyrkan, och flera dess sakkörare stannade konsekvent i Katolicismen, lemnande sitt förnuft under kyrkans lydnad. Till och med Schelling tystnade först, förskräckt öfver sin egen läras resultater, fördjupade sig i mythologiska tolkningar, och uppträdde nu sednast, efter tre decenniers hvila, i Berlin med en »uppenbarelsens filosofi,» hvars pretentioner illa understöddes af dess lösa sammanhang.

Denna fortgång inom skolan bräckte dess inflytande och upplöste densamma slutligen helt och hållet. Bildningen kunde icke gå tillbaka till redan genomledda former. Såsom frukter af denna rigtning kvarstod dock en lifvad nationalanda, ett väckt sinne för den religiösa öfvertygelsen, en upphöjdare åsigt af konstens betydelse och slutligen en innerligare uppfattning af förhållandet mellan man och qvinna, af familjelifvet. Samma period (1815–1830), som dref romanticismens bekännare i Tyskland till katolska kyrkans auktoritetstro, utmärktes i hela Europa af en politisk reaktion, hvilken syntes tillbakavisa alla 18:de seklets läror om folksuveränitet, samvetsfrihet, jemlikhet inför lagen. Men i vetenskap och konst hade hågen vändt sig från det toma famlandet i dimman af försvunna tider. Nationalandan fördes af själfva reaktionen att omfatta det närvarande, och det religiösa sinnet vände sig likaså till den närvarande, i församlingen lefvande öfvertygelsen. På det religiösa gebitet var impulsen härtill gifven redan tidigare, samtidigt med Romanticismens blomstring, och det är från denna tid, Mundt räknar det religiösa medvetandets återställande.

Såsom representanter för denna rigtning framställer han främst, i Frankrike Chateaubriand, i Tyskland Schleiermacher.

Det är bekant, huru revolutionen i Frankrike upphäfdde all kyrka. Men ingen lärer väl föreställa sig, att jemte den det religiösa behofvet och den religiösa tron försvann ur folkets sinnen. Kyrkan hade själf genom sina tjenare gjort sig missaktad och förhatlig, och dess band afkastades jemte det borgerliga förtryckets. Icke heller må man tillskrifva det blott kyrkans och religiositetens förfall, att revolutionen blef så fasaväckande. Både i Frankrike och annorstädes har den religiösa fanatismen framkallat liknande blodbad, som nu beredd af den politiska. Hellre må man förundra sig deröfver, att, sedan skräckperioden rasat ut, ett folk, beröfvadt kyrkans enande band, den religiösa undervisningens och kultens uppbyggelse, ännu kunde sammanhållas af någon laglig ordning, isynnerhet då skäl förefinnes till det antagande, att äfven den allmänna sedligheten näst efter revolutionen stod högre än före densamma. Men det gifvas äfven andra sedliga makter, än den religiösa öfvertygelsens, ehuru afgjordt är, att dessa icke på längden kunna umbära religionens stöd; likasom å andra sidan ingen religiös öfvertygelse existerar, der icke dessa lägga band på människans passioner. Sådane makter äro familjebandet och patriotismen. Huru i s. het den sednare vid denna tidpunkt i Frankrike visade sitt välde öfver människosinnet, är allom kunnigt. Men, såsom sagdt,

med kyrkans fall kunde icke den religiösa tron genast försvinna. Redan före konkordatets afslutande var den offentliga gudstjensten åter lagligen tolererad. Och då kyrkan formligen återupprättades af Napoleon, mottog större delen af Franska folket denna åtgärd med oförsämlad glädje. Det var vid denna tidpunkt Chateaubriand uppträdde med sin »Génie du Christianisme,» hvilket arbete då väckte ett så oerhördt uppseende och skördade ett så entusiastiskt bifall, ehuru det i anseende till sin obestämdhet och halfhet numera beundras blott såsom ett mönster af vältalighet och skönt språk. Bland författare, hvilka verkade för samma mål, nämner Mundt ännu Saint Martin, Bonald, de Maistre och Bernardin de St. Pierre. 10

Om i Frankrike 18:de seklets negativa läror hade nedträngt från aristokratin till folket, och katolska presterskapet jemte kyrkan äfven hade nedsatt religionsläran i dess ögon, så visar sig ett helt annat förhållande i Tyskland. Här hade det Franska fritänkeriet i sjelfva verket haft ett inskränkt inflytande. I de små hofkretsarne blef det hemmastadt; men städernas borgerskap var vid denna tid alltför kelkborgerligt, för att ens afveta den Franska litteraturen eller härma hoffolkets seder. Att landtbygden gjorde det än mindre, förstås lätt. Inga urmärkta litteratörer predikade här dessa läror. Den mest verk- 20
samma var Nicolai (i Berlin), länge utgifvare af »Allg. Deutsche Bibliothek,» en medelmätta, som bragte sig sjelf, sätt blad och saken i förakt. Äfven Fredrik II:s namn och kända tänkesätt måste främja dessas utbredande: men öfverhufvud kan man dock säga, att deras inflytande i Tyskland var ringa i jemförelse med den hvälfning i åsigt, Tyska litteraturens egendomliga utveckling beredde.

Här hade nemligen den protestantiska teologin och med den församlingens öfvertygelser redan tidigt förfallit till strider om obegripliga trossatser. Sjednare öfvergick den teologiska vetenskapen till exegetik, till en granskning och förklaring af de heliga urkunderna, genom 30
hvilken man sökte befria sig från dessa öfverförnuftiga dogmer. Medan sålunda encyklopedisterna i Frankrike käckt förnekade allt det mystiska och för dem obegripliga, sökte Tysklands teologer att förklara och tyda detsamma till öfverenstämmelse med förståndets fordringar. Dessa språkforskningens bemödanden understöddes af den Tyska filosofin, som alltifrån Leibnitz icke byggde på sin egen vetenskapliga byggnad, utan resonerade öfver och på sitt sätt förklarade det, som redan gällde för bestående sanning. Denna rationalism gick sålunda sin egen väg, nära oberoende af det Franska fritänkeriet. Under allt detta 40
stod den protestantiska kyrkan vid sina gifna dogmer, men, såsom ske måste, blott genom den yttre bekännelsen. Hvad Spener och Pietismen efter honom sökte verka för en mera lifgifvande tro, blef till en del genom den sednares eget ovisa nit blott en förbigående väckelse.

Med Kant började den Tyska filosofin en ny tidsålder. Dess allmänna sträfvande blef, att oberoende af några på förhand gifna sanningar ur menckliga andens eget väsende härleda allt menckligt vetande. Väl stadnade den Kantiska filosofin vid det öfversinnligas gräns, förnekade förståndets förmåga att begripa detta och öfverlemnade det åt trons uppfattning. Men den lät dock förståndet begränsa denna tro till endast öfvertygelse om en moralisk verldsordning. Få 50
filosofiska läror hafva så snabbt och allmänt som denna anslagit öfvertygelsen; och det inses lätt, att de skulle gifva den nämnda rationalismen ny styrka, genom att såsom obegripliga och gagnlösa afskilja en mängd trossatser, på hvilkas böjande till samstämmighet med det allmänna menniskoförståndet samma rationalism hittills få-

fängt arbetat¹. Å andra sidan fick exegetiken häri en kraftig impuls att ådagalägga, huru samma lärosatser voro kyrkans, icke bibelns och den sanna kristendomens.

Man kan icke neka, att hela denna rörelse fortgick inom protestantismen sjelf, jemförelsevis oberoende af den Franska upplysningsfilosofin. Påståendet, att denna oförmodadt skulle öfverrumplat och i dess utveckling hämmat protestantismen, är derföre ett godtyckligt antagande.

10 Men Kants efterföljare tviflade icke med honom om förnuftets förmåga att fatta det öfversinnliga. Fichte och Schelling upplyftade snart den Tyska filosofin till nya ansträngningar. Det är omöjligt, att här ens antyda dessas gång. Deras resultat blef den verldsåsig, man kallat den pantheistiska, den, som i naturen och verldshistorien ser gudomliga uppenbarelser och icke erkänner någon religiös uppenbarelse, hvilken skulle stå utom denna allmänna verldsordning. Här inträder förnämligast genom Lessing och Schelling, verksamt på den allmänna öfvertygelsen, Spinozas länge förkättrade och halft förglömda system.

20 Det är i detta sammanhang, Mundt fäster en så stor betydelse vid Schleiermachers uppträdande. Han jemför verkan af dennes »Reden über die Religion an die gebildeten unter ihren Verächtern» (upplagor 1799, 1806, 1822, 1831) med den af Chateaubriands nämnda skrift, ehuru stor än skilnaden är mellan den skarpsinniga Tyska filosofens och den känslofulla Franska vitterhetsidkarens uppfattning af ämnet. Schleiermacher uppträder här på ena sidan mot den religiösa undertron, supranaturalismen, som i sjelfva dogmens obegriplighet finner ännu ett skäl för sin öfvertygelse, och mot den platta rationalismen, som gjorde religionen till blott en känslofull moral.

30 Att Schleiermacher äfven genom sina sednare skrifter, hvilkas anda dock i betydlig mon afviker från den nyssnämndas, i sitt fädernesland öfvat ett vidt utsträckt inflytande, detta kan icke bestridas. Jemte honom nämner Mundt äfven Novalis såsom den bland Romantikerna, hvilken bestämdast sträfvade att i poësin nedlägga Skolans religiösa tendenser.

40 Påfallande kan det synas, att Förf. på denna sida, icke t. ex. i Pietismens återuppträdande, sökt fröet till det religiösa medvetandets återställande. Men om man betraktar, i hvilken anda de religiösa rörelserna i Tyskland på sednaste tid fortgått till upprättandet af de Nykatolska och Protestantiska Wännernas församlingar, så skall man icke tveka, hvilkendera sidan som förmått framkalla »nya» religiösa öfvertygelser och bildningar, d. ä. förmått att utveckla det religiösa medvetandet. Att envist fasthålla vid det häfdvunna och traditionela, utan håg eller förmåga, att underkasta detsamma en renade kritik, är att på förhand betaga sig all kraft till handling, till en i lifvet ingripande verksamhet. Den stränga religiösa ortodoxin måste då äfven dela denna oförmåga, att frambringa något positivt i vetande och handling.

50 Det är bekant, att försök till nya religiösa och kyrkliga organisationer i Frankrike uppträdt jemte de politiska, ehuru det här mindre utbildade religiösa medvetandet betagit dem samma framgång som i Tyskland, och de derföre delvis urartat till karrikatyrer. I England har den oinskränkta medborgerliga friheten gifvit rum för en mängd olika bekännelser, och det nu som bäst fortgående sträfvandet,

¹ Såsom inflytelserik för denna art moralteologi nämner Mundt »Berlinische Monatschrift,» utgifven af Biester och Gedike.

att helt och hållet upplösa statskyrkan, visar, huru äfven här den religiösa öfvertygelsen befinner sig i fortfarande utveckling. De samtidigt uppträdande associationerna mellan de särskilda kyrkornas presbiterkap, hvilka äro grundade på bekännandet af vissa ortodoxa lärosatser, utgöra i sjelfva verket bemödanden emot den friare tolkning, hvilken äfven i detta land börjat göra sig gällande.

Redan under medeltiden visade sig den vetenskapliga bildningen ofta i strid med det religiösa vetandet. Från reformationen har denna stridighet än starkare framträdt, och med den en skenbart oöfverstiglig klyfta mellan vetenskapen och folkbildningen. Denna klyfta sträfvande, såsom vi ofvan antydt, den moderna kulturen att fylla och derigenom aflägsna ett ondt, hvaraf det kristna samhället mer eller mindre lidit. Vi hänvisa ännu på de bemödanden, som öfverallt göras för folkbildningen, och på den plats, den industriela medelklassen i Europas stater redan innehar. Ingen tänkande betviflar, att härigenom så väl vetenskap och konst, som lagar och institutioner mer än förr blifvit ett uttryck af det allmänna medvetandet.

Såsom nu samtidens bildning i dess djupaste grund, i de religiösa åsigtorna, vändt sig ifrån alla abstraktioner till verkligheten, inom sin krets upptagit och helgat alla det menckliga livvets bestående förhållanden, så har samtidens hela vetenskapliga och vittra litteratur antagit denna rigtning. Man fordrar icke mera af filosofin, att hon skall öppna nya utsigter öfver hittills fördolda regioner af menckligt vetande. Det är henne nog, om hon förmår göra den bestående verldsordningen fattlig för förståndet, genom att i ett förnuftigt sammanhang kedja dess momenter vid hvarandra. Naturvetenskapen letar likasålitet efter undergörande insigter och elixirer; hon söker blott förklara de gifna företeelserna och genom kunskapen om naturens lagar betvinga dess krafter till menniskans tjenst. Äfven Statsvetenskapen frågar icke mera efter lagar och institutioner, som skulle gifva folkens vetande och håg någon viss rigtning, öfverensstämmande med en förment statsklokhets ändamål; utan hennes sträfvande är, att ordna samhället efter folkens andliga och materiela behof, för att derigenom bereda menckliga förmågan den friaste utveckling. Med ett ord: man söker icke samhällsidealet i vissa teorier, utan institutionerna böjas efter menckliga kulturens, den samtida bildningens fordringar. Äfven den sköna litteraturen har från de sväfvande bilderna af en fullkomlig mencklighet vändt sig till menniskonaturen, sådan den är såsom uppenbarande mencklighetens allmänna sträfvanden, och från de flydda tider och förglömda läror till samtidens innersta rörelser och öfvertygelser.

Att hela denna rigtning hos den moderna bildningen ännu icke öfverallt vunnit erkännande, mycket mindre genomträngt samhällsinstitutionerna, det allmänna vetandet och allmänna seden, behöfver icke erinras. Men väl måste medgifvas, att densamma redan är så förherrskande i alla nya skapelser, och redan frambragt så varaktiga objektiva gestalter, att man icke kan betvifla, att den för en lång framtid skall beteckna menckliga kulturens utveckling. – Dock det är tid att sluta denna anmälan, som under det intresse, ämnet gifver, vext till en afhandling.

Ref. återvänder särskildt till den Svenska öfversättningen af Mundts »Geschichte der Litteratur der Gegenwart». Han har nemligen vid nogare granskning funnit, att dessa »Föreläsningar» äro tidigare, än »Allgemeine Litteraturgeschichte,» samt, ehuru deras ord vanligast upprepas i den sednare, likväl i flera punkter äro omständligare än

10

20

30

40

50

denna och dock å andra sidan mindre utarbetade. Härtill kommer beklagligtvis, att öfversättningen är illa gjord, ofta dunkel och svårläst, stundom äfven oriktig. Man ser tydligen, att Hr. Lénström öfversatt ordalagen, icke tankarne. Vi vilje inlunda afråda läsaren, att förskaffa sig denna öfversättning, som för de flesta genom språket och lättheten att erhålla densamma är den lämpligare, och som för öfrigt, felen i öfversättningen oakadt, har sitt stora värde såsom det bästa arbete i detta ämne på Svenska språket. Men här anmälda Tyska original förtjenar otvifvelaktigt företräde, icke blott såsom en lämplig öfversigt af hela den äldre och nyare litteraturens utveckling och sammanhang, utan äfven genom en mera utarbetad framställning af samtidens litterära rigningar och de impulser, från hvilka de utgått. Äfven Reformationstidens litteraturhistorie är i detta arbete på ett ganska utmärkt sätt behandlad; och med oss skall mången läsare här lära känna honom hittills obekanta ådror för den protestantiska tidsandans utbredande.

Vi skola framdeles begagna ett par utdrag af Mundt's arbete för en redan längesedan utlofvad öfversigt af den nyaste Franska litteraturen, och anföra derföre nu intet prof på Förf:s framställningssätt och stil.

J. V. S.

11 SVENSKA SILHOUETTER.

Litteraturblad n:o 1, 2, 3 och 4, januari, februari, mars och april 1848

I.

Det hörer i vår tid till de vanligaste ting, att se lefvande utmärkta personligheter skildrade i resebeskrifningar, i biografiska lexika, i kalendrar, vid hvarje tillfälle med ett ord, då dessa skildringar med något hopp om framgång kunna erbjudas den läsande allmänheten. Våra berömda fäder och förfäder skulle häpnat öfver att sålunda utsättas till beskådande på offentlighetens torg. Nu ser man på sin höjd missnöje blott hos de bortglömda berömdheter, hvilka fäfangt söka ersätta andras saknade bifall med sitt eget.

Men denna offentlighet har, sanningen att säga, likväl sina ömtåliga sidor. En celeber man mottager er med all möjlig nedlåtande välvilja. Vill ni nu inträda under hans tak som en listig porträttmålare, begagnande er af hvarje ord, hvarje blick, som kan fästas på duken, er och edra nyhetslystna beundrare till stor gamman? Och då ni under ett förtroligare umgänges skygd utspanat äfven fel och svagheter, skall ni begagna dem, för att gifva bilden behörig clairoboscure – derigenom äfven vinnande en pikant anstrykning för det månghöfdade publikum?

Memoirelitteraturen är så i sanning en ömtålig sak, då den omfattar dagens händelser och personer. Icke utan någon färdighet förmår man slingra sig från dess klippor.

Härtill kunde det således vara en god öfning, att skriva dessa rader. Men jag måste öppet bekänna, att jag vid dem mindre tänkt på den nyttiga öfningen, än jag följt mina tycken, då jag åter framkallat en mängd angenäma minnen.

Barndomshågkomster hafva gjort mig Sveriges hufvudstad till en af de angenämaste orter. Härtill kommer nu minnet af en sednare vistelse i Sverige, egnad blott åt litterära sysselsättningar och lifvad genom umgänget med flera af landets mer eller mindre berömda författare. Att